

06.04. 2023. 9 клас .

Тема. Наскрізнний ліризм творів Т.Шевченка про жіночу долю.

Мета навчальна: на основі творів Тараса Григоровича Шевченка, присвячених жінці, створити величний словесний портрет – гімн жінці, материнству; розкрити красу й неповторність жіночих образів; показати витоки народної моралі ;

розвиваюча: розвивати навички роботи над художнім твором, висловлювати судження про материнство та вічну проблему жіночого щастя; прищеплювати учням високі духовні та моральні цінності; висловлювати судження про материнство та вічну проблему жіночого щастя;

виховна :виховувати поважне ставлення до жінки, любов до матері.

Тип уроку: засвоєння нових знань

Обладнання: підручник, портрет Т.Шевченка, «Кобзар», презентація, «Пісня про матір» Лесі Горової, творчі роботи учнів.

Епіграф

У нашім раї на землі
Нічого кращого немає,
Як тая мати молодая
З своїм дитяточком малим.
Т.Шевченко

Хід уроку (Слайд 1)

I. Організаційний момент

Створення емоційної атмосфери

Учитель

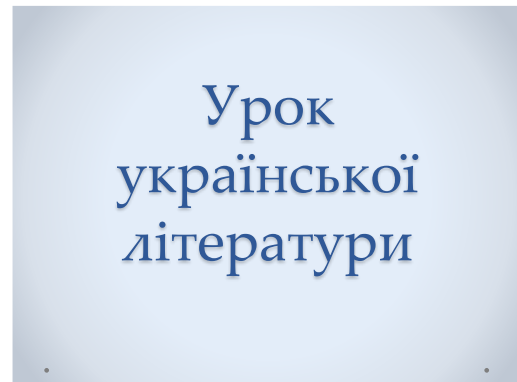
- Добрий день. Вітаю Вас на уроці

літератури. Посміхніться , сподіваюся ,що ви з хорошим настроєм прийшли до школи. Хоч за вікном холодно, випав у квітні сніг, але весна обов'язково порадує нас теплом.

II. Мотивація навчальної діяльності

«Скарбничка мудрості» Запишіть на картках слово, яке означає те, що для вас є найважливішим, найдорожчим у житті і завжди зігриває теплом і любов'ю, покладіть до скарбнички.

Так, найдорожчою для кожного з нас є мати (зазначили на листках).

Вступне слово вчителя (на фоні ніжної музики) (Слайд 2)

Я – жінка! Я – мати!
Запалена Богом одвічна свіча.
Я – все-таки сильна,
Я – щось-таки значу,
Я – світ цей дивую
Красивим дитям.

Мама... Матуся... Материнство... (Слайд 3)

З першої хвилини життя схиляються над нами матері. Вони віддають нам частинку себе, своєї душі. У тривозі й любові, у замилюванні й надії споглядає мати на своє дитя, сподіваючись і прагнучи для нього щастя та безхмарної долі.

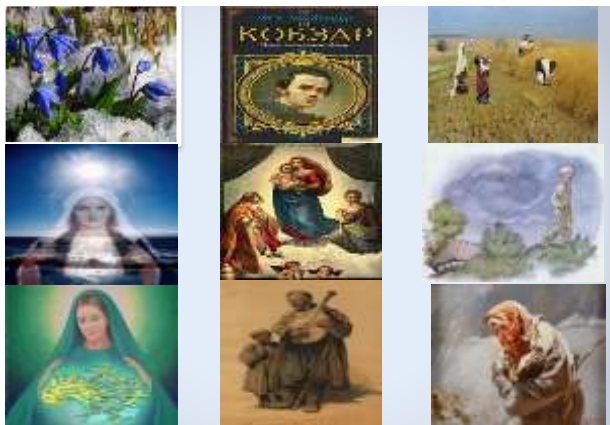
Ціною власного існування закриває ненька від усього лихого, прагне вберегти, виростити в ніжності та любові.

Матері все життя дивляться нам услід, вирядивши в люди. Вони стоять на початку всіх наших доріг. Вони мудро й терпеливо зносять негаразди в нашому житті, допомагають пережити їх, дають поради.

Напевно, немає жодного поета, який би не присвятив хоча б одного свого твору матері.

Святим було це слово і для Тараса Шевченка.

III. Актуалізація опорних знань (Слайд 4)

Кроссенс

Засвоєння сьогоднішньої теми ми почнемо з головоломки – **кроссенса** – **9 картинок-асоціацій**. Кроссенс допоможе нам визначити тему, мету уроку, слово, яке буде ключовим.

Довідка: зображення розташовуються так, що кожна картинка має зв'язок із попередньою й наступною, а центральна поєднує за змістом усі картинки. Завдання того, хто розгадує кроссенс – знайти асоціативний зв'язок між сусідніми (тобто тими, що мають спільний бік) картинками. Читати потрібно зліва направо, далі рухатися тільки вперед і

закінчувати на центральному квадраті , таким чином виходить ланцюжок , загорнутий «равликом». Ваше завдання пояснити кроссенс .

1. 9 березня 1814 року народився Т.Шевченко (10 березня 1861 року помер).

2.Перша збірка поетичних творів Т.Шевченка вийшла у світ у Петербурзі 1840 року під назвою «Кобзар». Уже самою назвою книги автор засвідчив , що він виступає співцем народних мас. Після видання цієї збірки кобзарем стали називати самого Т.Шевченка

3.Т.Шевченко народився в сім'ї кріпаків. Батькам доводилося багато працювати на панщині. Сестри теж у наймах виросли. Матері несли немовлят на поле. На панщині жінок шмагав канчук осавули, удома вона виконувала всю хатню роботу, народжувала, годувала й виховувала дітей.

4.Коли Тарасові минуло 9 років померла мати,а ще через 2 роки він залишився круглим сиротою.

(Перед його очима повсякчас поставала злощасна доля матері-кріпачки, що «...молодою у могилу нужда та праця положили», раннє сирітство, нужденні поневіряння самого Тараса, безталанне наймитування рідних сестер, що «...в наймах виросли чужих, у наймах коси посивіли,у наймах сестри й умре»))

5. А скільки жінок ставали жертвами поміщицької розпусти, скільки наклало на себе руки, скільки помандрувало за військовими валками та й без сліду пропали. Відомо, як у той час ставилися до матерів, які народжували позашлюбних дітей : їх цуралися навіть батьки .

6.Тяжкою була доля сиріт, а особливо байстрюків. Такі діти жебракували по Україні,були поводитирами кобзарів, їх зневажали.

7. Нещасливий в особистому житті, Шевченко цілком присвячує себе служінню Україні. Тарас мріяв жити на своїй землі, насолоджуватися її красою, та його долею розпорядилися інші. Він постійно жив болями України. І в Петербурзі , і на засланні. Для Т.Шевченка Україна - мати.

8. Жінка - «мати землі», продовжувачка роду людського, берегиня домашнього вогнища; на ній тримається світ.

Образ жінки-матері часто уявляється поетові в образі зорі, що освітлює світ.

9. - Подивіться уважно на репродукцію картини Рафаеля «Сікстинська Мадонна».

- У чому полягає її притягальна сила?

(Відповіді учнів)

У відкритому, трохи здивованому погляді Мадонни відбилася ціла гамма почуттів: і любов до сина, і тривога за його майбутнє.

Ми бачимо тривогу і біль матері за майбутні страждання Сина, віра в Бога й усвідомлення необхідності свого вчинку, свого високого покликання.

А тепер прочитаємо кроссенс нахрест. Шевченко у своїх творах зображував трагедію жінки –матері в кріпацькій Україні.

Улюблений образ Т.Шевченка – мати і дитя.

- Саме дитя поєднує жінку, землю та Матір Божу, бо жінка є Берегинею роду людського, земля – мати викохує нас – її дітей, а Богоматір – символ вічності, бо саме вона дала світові Сина Божого.

Тарас Шевченко у своїх творах зобразив земних
Мадонн - звичайних українських жінок – матерів.

Слово вчителя

- **Отже, про що піде мова на уроці?**
- **Про материнство, про жінку-матір.**

Тема материнства у творчості Т.Шевченка особлива, оповита ореолом святості й любові. Рано залишившись без матері, поет усе життя згадував її найтеплішими, найпроникливішими словами, сповненими благоговіння й болю.

(Катерина Бойко 1783 -1823, ПРОЖИЛА СОРОК РОКІВ. Батько 1781-1825, 44р.)

Богдан Лепкий зазначав:

«Її образ, мов ікона святої мучениці, зостався до смерті в душі Тараса чистим і ясним. Від неї впало золоте сяйво не на одну жіночу постать в пізніших поетових творах»

Великий Кобзар українського народу низько схилявся перед образом Матері, який втілював для нього рідну матір, Україну, Пречисту Діву Марію.

Матір Божа, яка оберігає людей землі,— це узагальнюючий образ усіх матерів.

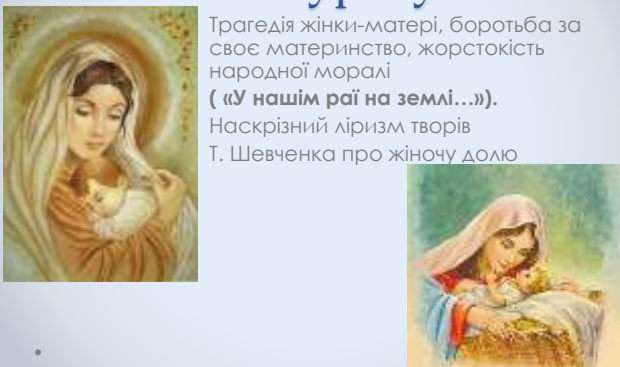
Саме жіночій долі в умовах кріпащини присвячений сьогоднішній урок.

IV. Повідомлення теми, мети, завдань уроку; очікувані результати.

Тема. Наскрізний ліризм творів Т.Шевченка про жіночу долю. (Слайд 5)

Тема уроку

Трагедія жінки-матері, боротьба за своє материнство, жорстокість народної моралі («У нашій раї на землі...»).
Наскрізний ліризм творів Т. Шевченка про жіночу долю

З героїнями Шевченкових творів нас розділяє більше, ніж півтора століття. Чи можемо ми зрозуміти трагедію жінок-матерів, жорстокість народної моралі тих часів? Сьогодні на уроці

Мета: на основі творів Тараса Григоровича Шевченка, присвячених жінці, створити величний словесний портрет – гімн жінці, материнству; розкрити красу й неповторність жіночих образів; показати витoki народної моралі ; розвивати навички роботи над художнім твором.

Епіграфом до уроку взяті слова , які стали афоризмом із поезії «У нашій раї на землі...», яку вивчали на уроці.
(Слайд 6)

У нашій раї на землі
Нічого кращого немає,
Як тая мати молодая
З своїм дитятчком малим.

V. Сприйняття та засвоєння навчального матеріалу

Словникова робота. Пояснення терміну «Ліризм» (Слайд 7)

Ліризм – пафосно-стильова ознака (емоційність, сердечність, схвилюваність) естетичного сприйняття дійсності , найбільш притаманна ліричним творам , менше епічним та драматичним.

Ліризм в загальному значенні – піднесено емоційне переживання будь – якої події чи явища .

- **Про які твори будемо говорити ?**
- **Яка поема започаткувала тему материнства у творчості Т.Шевченка? («Катерина») Кому присвячена? (В.А.Жуковському)**
- **«Катерина» , «Наймичка» - що спільного і чим відрізняються ?**
- **У якому творі зображено дві типові долі матерів?(«У нашій раї на землі») - Чиї це долі? (Матері-кріпачки, яка народила дитину в шлюбi, і матері-покритки).**
- **Т.Шевченка називають співцем жіночої долі, хоча правильніше було б сказати «жіночої недолі», «жіночого безталання». Чому?**

Доба, у яку жив поет, не сприяла зображенню щасливого материнства , доброї долі жінки-кріпачки. Важкі соціальні умови, виснажлива праця , безправ'я, приниження,- хіба можливе щастя за таких обставин?

Скориставшись прийомом «Кола Вена» порівняємо долі матері –кріпачки та матері-покритки.
(Слайд 8)

-Чи щасливі долі цих матерів?

(Обидві долі трагічні . **Першу матір**, яка милується своєю дитиною, не може нарадуватися нею, чекає сумна й тяжка доля ,адже в умовах кріпацтва годі сподіватися на добре життя: жінка втрачає дітей, які «розійшлися на заробітки, в москалі». Вона залишається в холодній зимовій хаті , яку нікому витопити. **Друга - мати-покритка**. Бродить полями, степами з

дитиною. Змушена закривати свою дитину, свій гріх, своє байстря. Батьки вигнали з хати , люди цураються.Доведеться померти десь калікою на розпутьті, під тинном між собаками , на морозі)

Мати-кріпачка

- народила дитину в шлюбі;
- милується дитиною, не може нарадуватися;
- хоче показувати всім;
- має свою хату;
- жінка втрачає дітей, які розійшлися на заробітки , в москалі;
- залишається сама хвора в нетопленій хаті

Мати-покритка

- народила дитину поза шлюбом;
- ховає свого сина;
- блукає полем-степом;
- дитина пішла водити сліпця;
- покинула матір калікою.

Спільне:

- люблять дітей;
- в умовах кріпосницької дійсності жінки нещасні; залишаються на старості років самі

- Над чим автор змушує задуматися читача?

Для Шевченка Мати й Україна були нероздільні. В образі покритки автор зображує покріпачену , пригноблену Україну, зневажену після таких героїчних сторінок її історії.

- Для Т.Шевченка райське життя на землі – це..... ?

Такого полум'яного
культу материнства,
такого апофеозу
жіночого кохання і
жіночої муки, мабуть, не
знайти ні в одного з
поетів світу.

Максим Рильський.

(Слайд 9)

«Такого полум'яного культу материнства, такого апофеозу жіночого кохання і жіночої муки, мабуть, не знайти ні в одного з поетів світу», - так писав про Тараса Шевченка Максим Рильський.

Шевченко найвищу красу бачив у жінці, у матері. Образ коханої жінки, жінки – матері – улюблений образ Шевченка .

З деякими творами про тяжку жіночу долю ми познайомилися. Пригадаймо їх за цитатами .

Літературний калейдоскоп «Жіночі образи у творах Т. Шевченка»

Завдання: за наведеною цитатою пізнати героїню твору.

- «Така її доля... О боже мій милий! /За що ж ти караєш її, молоду? /За те, що так щиро вона полюбила /Козацькі очі? Прости сироту. /Кого ж їй любити? Ні батька, ні неньки...» (Причинна)
- «Не журиться... — /Вмиється сльозою, /Возьме відра, опівночі /Піде за водою, /Щоб вороги не бачили» (Катерина)
- «...Під тином/ Опухла дитина, голоднее мре,/ А мати пшеницю на панщині жне.» («Сон» («У всякого своя доля...»))
- «Пішла полем, ридаючи, /В тумані ховалась /Та крізь сльози тихесенько /Про вдову співала» (Ганна «Наймичка»)
- «Пішла селом, /Плаче... /На голові хустиночка, /На руках дитина /... /Назад подивилась, /Покивала головою /Та й заголосила» (Катерина)
- «Молодиця /Рада та весела, /Ніби з паном повінчалась, /Закупила села. /І у хаті, і на дворі, /І коло скотини, /Увечері і вдосвіта, /А коло дитини /Так і пада, ніби мати» (Ганна «Наймичка»)
- «Біля того гаю, /Що чорніє над водою, /Щось біле блукає /... . /А може, жде козаченька, /Щоб залоскотати» (Причинна)
- «Ходім, сину, смеркається , Коли пустять в хату; А не пустять, то й надворі Будем ночувати» (Катерина)

Літературна хвилинка (учні читають уривки з творів «Катерина», «Наймичка», «У нашій раї на землі» які вражають, викликають певні почуття)

Робота в парах з таблицею (Слайд 10)

-За допомогою яких художніх засобів Т.Шевченко розкриває образи матерів.

Назва художнього прийому	Ілюстрація з твору
Метафора	
Порівняння	
Епітети	
Риторичні оклики/риторичні запитання	
Пестливі слова	
Звертання	

Проблемне питання. (Слайд 11)

Якою постає жінка-мати у творчості Т. Шевченка?

- Якою ж постає жінка – мати у творчості Т.Шевченка?

Т.Шевченко надзвичайно вболівав за долю жінок у покріпаченій країні, співчував їм, підтримував. Отже, на сторінках з'являються ті, про яких говорили з огидою, від яких усі відверталися, - жебракки, покритки, каліки.

Кобзар, ставши на захист потоптаних жіночих прав, зібрав воедино страждання кріпачок і розказав про них світові у своїх безсмертних творах.

Асоціативне гроно

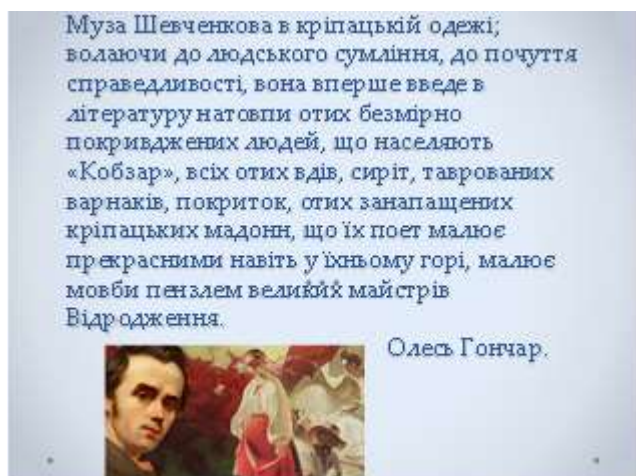
Але якою б жінка не була, Шевченко бачив у ній «найвищу красу світу».

Т.Шевченко настільки переймався долею жінки, що вона стала символом краси й моральності не тільки в поезії, а й малярстві. (Слайд 12)

Демонстрація репродукцій картин: «Катерина»(1840), «Циганка-ворожка» (1841), «Сліпа з дочкою» Автоілюстрація до поеми «Слепая» (1842) та інші
- Чим приваблюють жіночі образи на картинах та ескізах? Яке враження справляють на вас?

-Творче завдання учнів (представлення)

(Слайд 13)

Муза Шевченкова в кріпацькій одежі; волаючи до людського сумління, до почуття справедливості, вона вперше введе в літературу натовпи отих безмірно покривджених людей, що населяють

«Кобзар», всіх отих вдів, сиріт, таврованих варнаків, покриток, отих занепащених кріпацьких мадонн, що їх поет малює прекрасними навіть у їхньому горі, малює мовби пензлем великих майстрів Відродження. (Олесь Гончар)

Усім вам пощастило . Ви маєте мам, які вас люблять, турбуються про вас, допомагають долати труднощі.

Із давніх-давен зверталось і звертається людство в піснях і молитвах, віршах і поемах до своєї берегині — до матері, уславлюючи її благословенне ім'я.

**За що ми повинні бути вдячні своїм матерям?
(діти пишуть на стікерах і кріплять на дошку)**

VI. Підсумок уроку. Рефлексія

«Незакінчене речення» (Слайд 14)
Я сьогодні замислився...

Найбільше з уроку запам'яталось...

VII. Домашнє завдання (Слайд 15)

А. Скласти сенкан до вивчених творів («Катерина», «Наймичка», «У нашій раї на землі...»)

Б. Опрацювати поезії періоду заслання «Доля», «Росли укупочці , зросли...».

За підручником опрацювати с. . Усно відповідати на питання , подані в підручнику.

Слово вчителя (Слайд16)

Закінчити сьогоднішній
урок хочеться словами із
поезії «У нашій раї на
землі...»

... Слово мамо. Великеє,

Найкращеє слово !

Любіть своїх матерів , бережіть, бо вони найсвятіше в кожній людині!

Звучить пісня **Лесі Горової** «Пісня про маму»

Робочі моменти відкритого уроку української літератури

